ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 38 ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ, Ուրբաթ, 5 Մարտի 1893 Ուրբաթ, 5 Մարտի ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ, № 38

Տարեկան 10 րուբլի, վեց ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 կ. ամիսը՝ 1 ր., համարը 5 կոպէկ։
Բաժանորդ գրւում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը։

Խմբագրութեան հասցէն Тифлисъ. Редакція «Норъ-Даръ» կամ Tiflis. Rédaction «Nor-Dar».

Խմբագրատունը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը։ Յայտարարութիւնները ընդունւում են ամեն լեզուներով։ Յայտարարութիւնների բառին 2 կ., ռեկլամների համար կրկնապատիկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

—

Առաջնորդող.— Նպատակայարմար դիտողութիւններ։
Քրոնիկոն.— Առողջապահական 7 քաղաքամասեր Թիֆլիսում։ Նոր շինութիւն երկաթուղու յետաձգուելը։ Առողջապահական խուզարկութիւններ։ Ներսէս. դպրանոցի ուսուցիչների ռոճիկը։ 1892 Թուի նորակոչ զինուորների Թիւը։ Ռուսիայի պոստը։ Նիժեյ։
Կ. Պոլսի մամուլից։
Նամակ խմբագրութեան։
Թղթակցութիւններ.— Քութայիս։ Էրզրում։
Քաղաքական։
Խառն լուրեր։
Հաճոյք, թէ՞ օրէնք։
Հեռագիրներ։
Տեղեկատու։
Յայտարարութիւններ։

Թիֆլիս, 4 մարտի, 1893 Թ.

ՆՊԱՏԱԿԱՅԱՐՄԱՐ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Նախընթաց համարում հրատարակեցինք բժշկական համագումար ժողովի որոշումները։

Այդ որոշումները, որոնք իսկապէս բովանդակում են իրենց մէջ մի շարք ցանկութիւններ, առաջարկութիւններ և խորհուրդներ, ընդունելի են արդէն նրա համար, որովհետև դրանց նպատակը մեր երկիրը խոլերայի վտանգից ապահովելն է։

Ի՛նչ պէտք է անելը—լաւ է, ի՞նչպէս պէտք է անելը—աւելի լաւ է, բայց գերազանցը և անհրաժեշտը—անելն է։

Բժիշկները շատ գեղեցիկ խորհուրդներ կարող են տալ, առանց բժիշկներին նեղացնելու, ուրիշ շատ մարդիկ էլ կարող են նոյնպէս լաւ առաջարկութիւններ անել, օգտաւէտ խորհուրդներ տալ—բայց գլխաւորն այն է, որ այդ առաջարկութիւններն և խորհուրդներն միայն խօսքի համար չը լինեն, այլ կատարուեն. գլխաւորն այն է, որ այդ գեղեցիկ խորհուրդներն ժամանակին տրուեն և հնարաւոր լինի կատարելու, իրագործելու։

Արևելցիները գանգատ են, և անցեալ տարուայ խոլերան էլ մեզ չխրատեց և նրանից էլ մի առանձին դաս չկարողացանք առնել։

Մի՞թէ մենք պիտի սպասենք, որ խոլերան գայ, յայտնուի և նրա դէմ սկսենք մեզ պաշտպանել զանազան ախտահանութեան միջոցներով, խմիչքներով…

Մի՞թէ աւելի նպատակայարմար չէր լինիլ, որ մենք կանխաւ այնպիսի միջոցների դիմէինք, որոնք կարող էին մեզ ապահովացնել խոլերայից, այսինքն այնպէս անէինք, որ խոլերան մեր մէջ չյայտնուէր և եթէ յայտնուելու էլ լինէր, անզօր լինէր և անյետևանք։

Օղի խմելով, մէկ գլուխ եփած ջուր խմելով, պաս ուտելով—որ անմիտ բան է—և այլ այդպիսի միջոցներով խոլերայի առաջն առնել կարելի չէ։

Պէտք է մաքուր օդ, չոր բնակարան, պարզ և մաքուր ջուր, չափաւոր և սովորական կեանք (սովորականն այն է, որ մսի սովորը միս կուտէ, լոբիի սովորը լոբի կուտէ)։

Հիմայ խնդիրն այն է, թէ մեր քաղաքներում և գիւղերում անցեալ տարուայ խոլերայից յետոյ, որքան հոգացել են մաքուր օդի, մաքուր և պարզ ջրի և չոր բնակարանի մասին։

Ջուրը պարզ լինելու համար պէտք է կամ աղբիւրի ջուր լինի, կամ մաքրած այնպիսի ջուր, որ գերեզմանատնով, աղբերի միջով չէ անցնում, կամ հաղորդակցութիւն չունի անմաքուր տեղերի հետ։ Մաքուր օդ ունենալու համար էլ պէտք է փողոցները, տները, տան բակերը մաքրած լինեն.. իսկ չոր բնակարաններ և այլ առողջապահական պայմանները՝ Աստուած տայ։

Արդ հետաքրքիր է իմանալ, թէ այդ կողմից ի՞նչ են արել թէ կուզ մեր երկրի աւելի բազմամարդ քաղաքներում։

Որքան մեզ յայտնի է, Թիֆլիսում ձմեռս ոչինչ չէ եղել. երևի սպասում են մայիս ու յունիս ամիսներին, որպէս զի ուներները գնան ամարանոց։ Կարծում ենք, որ միևնոյն դրութեան մէջն է և Բագուն. մնացած քաղաքները իրենց կարգով։

Չէ՞ որ մի բան իւր ժամանակին պէտք է անել։

Գիւղերը անհրաժեշտ է, որ մաքրուին. անհրաժեշտ է, որ գիւղի մէջ և գոմերում ամբարած աղբը հեռացուի գիւղերից։

Այդ կարելի էր անել ձմեռս, երբ գիւղացիները պարապ նստած են իրենց օդաներում և գոմերում։

Գարնան գիւղացիները գնում են դաշտ՝ վարուցանքի. կարելի՞ է դրանց զրկել իրենց ապրուստի միակ աղբիւրից. եթէ վարուցանքի չը գնայ գիւղացին, ո՞վ է նրան կերակրողը…

Այնուամենայնիւ բժիշկները բարեհաճել են խոլերայի դէմ կռուելու համար որոշումներ անել.—դեռ ժամանակ կայ ուրեմն գէթ մասամբ կատարելու այդ որոշումները։

Պէտք է որ ամեն տեղ հասկացող մարդիկ օգնեն, որ այդ որոշումները կատարուեն։

Եթէ անցեալ տարի խոլերան մեր Թիֆլիսում և ընդհանրապէս մեր երկրում շատ բան չկարողացաւ անել, այդ մեր Թիֆլիսի մաքրութիւնը չէր և ոչ էլ օղի խմելը, կարբոլեան թթուտի կամ թէյի գործածութիւնը։

Մեր կարծիքով մեզ փրկողը մեր երկրի կլիմայական պայմաններն էին և այն փառաւոր և լեռների գագաթներում մաքրուած օդն էր, որ Կովկասեան լեռներից ամբողջ ամառը իբրև զով քամի փչում էր։

Ինչու մենք մեր փողոցները, բնակարանները աղբերի մէջ թաղելով արհեստական կերպով հակառողջապահական պայմանների մէջ ենք ձգում մեզ։

Թէպէտև մենք այնպէս ենք հաւատացած, որ այս տարի մեզ մօտ խոլերա չի լինելու, բայց առանց խոլերայի էլ մենք պէտք է մեր քաղաքները, գիւղերը կարելոյն չափ մաքրենք կեղտոտութիւններից և աւելի առողջապահական պայմանների մէջ դնենք։

Այդ պայմանները կատարելով միայն կարող ենք ապահով լինել խոլերայից և այլ տարափոխիկ հիւանդութիւններից։ Մնացածը կիսատ, երրորդական, աննշան միջոցներ են։

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Մարտի 3-ին Թիֆլիսի քաղաքագլխի նախագահութեամբ և առողջապահական—բժշկական յանձնաժողովի տեսուչ՝ Գ. Ն. Ստեփանովի մասնակցութեամբ քաղաքային վարչութիւնը մի ժողով ունեցաւ, ուր որոշուեցաւ քաղաքը բաժանել հետևեալ 7 առողջապահական մասերի։ Ա. մասը, որ պէտք է պարունակէ իւր մէջ 1 և 2 ոստիկանական քաղաքամասերը—կունենայ իրեն համար բժիշկ Վ. Մ. Արծրունուն. Բ. մասը 3-րդ և 5-րդ ոստիկ. քաղաքամ.—Կ. Ա. Գոնև. Գ. մասը 4-րդ քաղաքամաս.—Ստեփանով. Դ. 6-րդ քաղաքամաս.—Գ. Բ. Տէր-Աստուրեանց. Ե. մասը 7-րդ քաղաքամաս.—Ա. Ա. Քալանթարով, Զ. մասը 8-րդ և 9-րդի կէս քաղաքամ. և Է. մասը 10-րդ և 9-րդի կէս քաղաքամ. երկուսը միասին կը յանձնուեն Գ. Ա. Թառխանեանցին։ Ժողովը որոշեց, որ այս բժիշկներից իւրաքանչիւրը մի ամսուան ժամանակում պարտաւոր է փոխադրել իւր բնակութիւնը քաղաքի այն մասը ուր նա նշանակուած է։

—

Այս տարի անդրկովկասեան երկաթուղու վարչութեան համար մտադիր էին կառուցանել մի նոր շինութիւն,

ՀԱՃՈ՞ՅՔ, ԹԷ՞ ՕՐԷՆՔ

—

Հայերէն լեզուով հրատարակուող մանկական ամսագրի յաւելուածում իմ կազմած «Հայոց լեզուի ուղղագրութիւնը» գրքոյկի առթիւ «Օրէնք, թէ՞ հաճոյք» վերնագրով մի յօդուած էր դուրս եկել՝ Ղ. Աղայեանի գրած.

Այդ յօդուածի մէջ պարոնը, իւր խօսքերով ասած, «մեր գրական նեղուցի աշխարհին» իւր հարկը տալով, կատարեալ լռութեան է մատնում մեր գրքոյկի բոլոր մասերը և խօսում է միայն իւր սիրական ւ-ի մասին, ճշմարտելով միանգամայն ռուսերէն առածը՝ «у кого что болитъ, тотъ о томъ и говоритъ»։

Մենք մինչև այժմ հարկաւոր չհամարեցինք յօդուածի մասին բան գրել, քանի որ պարոնը մեր ամբողջ գրքոյկը չէր վերցրած իւր բոլոր գլուխներով ու կանոններով, և նպատակ չէր ունեցած մեր գրքոյկի արժանաւորութիւններն ու պակասութիւնները ցոյց տալու։ Մենք շատ գոհ կլինէինք և գուցէ օգտուէինք էլ մատնանիշ արած պակասութիւններից, եթէ գիտնական մէկը քննադատէր մեր գրքոյկը, որովհետև մեր հրատարակութիւնը, իւր տեսակի մէջ նոր լինելով,—քանի որ չկայ մեզնում ուղղագրութեան բոլոր խնդիրների մասին գրուած և ուղղագրութեան ուսումը հեշտացնող կանոններ առաջարկող մի ուրիշ գրքոյկ,—պակասութիւններից զերծ չէ անշուշտ, ինչպէս առաջաբանում նկատել ենք։ Բայց հանդէս է գալիս պ. Աղայեանը և այն էլ՝ քննութիւն չէ անում. նա դարձեալ իւր «նէյնիմ—նէյնիմներն» է ընկել և իւր սիրելի ւ-ի մասին սոյն 1893 թուին կրկնում է նոյնը, ինչ որ կրկնել է 1888, 1889, 1890, 1891 և 1892 թուականներին զանազան պարբերական հրատարակութիւնների մէջ և բրօշիւրներով, ինչպէս և մի նորագոյն (1892 թ. ապ.) բրօշիւրով, ուղղուած հայ ուսուցիչներին, որ ընդունեն իւր ուղղագրութիւնը, հետևաբար և իւր Մայրենի լեզուի դասագրքերը, որ ուղղագրութեան պատճառով մերժուած էին մեր դպրոցներից։

Մենք հարկ չէինք համարում այդ յօդուածի մասին գրել և այն պատճառով, որ այդ մասին արդէն ընդարձակ գրած ենք «Նոր-Դար»-ի 1890 թ. բանասիրական բաժնում, «գրաբարի երկբարբառներն և ու, վ, թէ ւ» վերնագրով յօդուածի մէջ։ Եթէ գրէինք էլ, այս քանով, որքան գրեցինք այժմ, իսկապէս պէտք է վերջանար մեր պատասխանը պ. Աղայեանին։

Բայց այժմ լսում ենք, որ պարոնը այնպէս է համարում, որ մենք, իւր ասածն իւր իրաւացի ենք գտնում, որ չենք պատասխանում իրեն։ Որպէս զի այդ բաւականութիւնը պատճառած չլինենք պ. Աղայեանին, ասենք միերկու խօսք։

Նախ նկատենք, որ ով ինչքան ուզենայ՝ կարող է ւ-ի չէ, մեր բոլոր տառերի մասին էլ գրել, և ամեն մի այդպիսի գրութեան առաջին պայմանը պէտք է լինի անաչառութիւն և խեղաթիւրումից հեռու մնալը։ Եթէ պարոնն այդպէս վարուելու լինէր, նա չէր վերցնիլ ու ասիլ, որ իբր թէ մենք օրէնքով չենք վարւում ւ-ի վերաբերմամբ, այլ հաճոյքով. նա մեր գրքոյկից միայն այն երեք տողը չէր բերիլ, որ բերել է, այլ կըթերթէր և մեր գրքոյկի ուրիշ երեսները և կտեսնէր թէ մենք որոշ օրէնքներ ընդունում ենք, թէ ոչ, և ապա մեր ընդունած օրէնքները կքննէր, եթէ որ ուզում էր, որ իւր գրուածքը իսկական գրուածքի արժէք ունենար։

Թէպէտև, ինչպէս առաջաբանի մէջ ասել ենք, մեր գրքոյկը կազմելիս «գլխաւոր նպատակ ենք ունեցել, որ մեր գրքոյկն ուսում ստացած, բայց հայոց լեզուի ուղղագրութիւնը չիմացող մարդկանց համար ծառայէ իբրև ուղեցոյց մեր լեզուի ուղղագրութիւնը սովորելու համար»,—բայց և այնպէս, ինկատի ունենալով գրութեան զանազան ձևերը, տեղ տեղ դրել ենք բացատրութիւններ, որոնցով յայտնում ենք, թէ ինչո՞ւ մի տեսակ գրութիւնն ընդունում ենք, միւսը ոչ։ Այդ բացատրութիւնները, ինչպէս պահանջում էր մեր ծրագիրը, աշխատել ենք, որքան կարելի է, կարճ լինին։ Չնայելով դրան՝ նոյն իսկ մեր գրքոյկի մէջ ընթերցողը կըգտնի պ. Աղայեանի լիովին պատասխանը, որ կաշխատենք մի քանի խօսքերով մէջ բերել։

Մենք ասած ենք. «Տառերի գրութեան նկատմամբ ուղղագրութիւնը լինում է. 1) հնչիւնական (ձայնական), երբ բառերը գրւում են արտասանութեան համեմատ, և 2) պատմական կամ ստուգաբանական, երբ բառերը գրւում են հին, արդէն փոխուած արտասանութեան համեմատ, կամ ընդհանրապէս գործ է ածւում հնուց ընդունուած գրութեան եղանակը, որի համար կենդանի խօսքը չի կարող առաջնորդ լինել. օրինակ՝ արտասանում ենք թագավոր, մարթ, բայց գրում ենք թագաւոր, մարդ։ Ստուգաբանական հիմունքն ինկատի ունի և բառերի արմատական գրութիւնը, չնայելով որ բառակազմութեան ժամանակ արտասանութիւնը փոխւում է. օրինակ՝ արտասանում ենք ծախկել, ընթանուր, սեփական, բայց գրում ենք՝ ծաղկել, ընդհանուր, սեպհական, որովհետև կազմուած են ծաղիկ, ընդ-հանուր, սեպուհ արմատներից (եր. 19—20)։ Բացի այդ՝ գրքոյկի առաջաբանում ասած ենք. «Աչքի առաջ ենք ունեցել գրութեան զանազան ձևերը և նրանցից ընտրել ենք այն ձևը, որ աւելի տարածուած է, և կամ ստուգաբանօրէն ճիշդ ենք համարել»։ Դարձեալ 37 երեսում ասած ենք. «Գրութիւնն արտասանութեանը մօտեցնելու ձգտումն օրինաւոր է միայն այն ժամանակ, երբ այդ չի հակասում ուղղագրութեան ստուգաբանական հիմունքին, որ բառակազմութիւնն ինկատի ունի, և երբ կատարած փոփոխութիւնը նոր տարաձայնութիւնների և բազմատեսակութեան տեղիք չէ տալիս»։

Եթէ պարոնն ուշադրութեամբ կարդար մեր գրքոյկը, կտեսնէր, որ մենք մինչև վերջն էլ հետևել ենք մեր առաջադրած այս պարզ, ընդհանուր և յայտնի օրէնքներին, որոնք առաջնորդւում են և ուրիշ լեզուների ուղղագրութեան մէջ. կտեսնէր և այն, որ մենք ուղղագրութիւնը մեր քմահաճութեան խաղալիք չենք դարձնում, ինչպէս ինքն է անում։ Մենք չենք առաջարկել փոփոխել ուղղագրութեան ոչ և է եղանակ, թէպէտև մի քանի ձևերի մէջ մեր աշխարհաբարի գրութիւնը տեսականապէս չի ճշդւում, այլ այդ դէպքերում ևս ընդունել ենք ընդհանրութիւնից ընդունուած գրութիւնը, որի միակութիւնը միայն գրաբարում կարելի է գտնել։ Այդպիսի ձևեր, բացի ուրիշ երեսներից, կարելի գտնել և մեր գրքոյկի 32—34 երեսներում, ուր, ի միջի այլոց, ասած ենք. «Ինչքան էլ որի համար պատրաստուած էր թէ նախագիծ և թէ նախահաշիւ։

Բայց այժմ, ինչպէս մեզ յայտնում են, երկաթուղու կառավարիչ պ. Ֆրիտչէն հեռագրել է Պետեր. որ այս տարի շինութիւնը յետաձգւում է՝ հետևապէս ոչ մի պայման չպէտք է կապել կապալառուների հետ։ Յիշեալ շինութիւնը յետաձգելու պատճառը այն է, որ նրա համար նշանակուած գումարը կարգադրուած է գործադրել Սիբիրեայի կողմը շինուող երկաթուղու վրայ։

—

Մարտի 2-ին ոստիկանապետի օգնական՝ պ. Սոկոլովսկին առողջապահական խուզարկութիւններ արեց տախտակահատների գործարաններում և Կուր գետի ափերին։ Խուզարկութիւններից երևաց, որ տախտակահատների գործարաններում կան անմաքրութիւններ։ Հրամայուած է անմիջապէս գործարանները մաքրել և առողջապահական պայմանների մէջ դնել։

—

Ներսիսեան դպրանոցի ուսուցիչների ռոճիկը աւելացնելու մտադրութիւն կայ։ Մտադիր են դասի վարձը 60 րուբլուց –75 րուբլու բարձրացնելու։

—

1892 թուին Թիֆլիսի նահանգում նորակոչ զինուորացուների թիւը հասնում էր 613-ի, որոնցից 435-ը տեղացի էին։ Սրանցից վիճակահանութեամբ զինուոր ընկան 53 հոգի, որոնցից 36-ը տեղացի են։

—

Նաւունակ մի ամբողջ շաբաթ Ռուսիայի պոստը չստանալով, այժմս Թիֆլիսից Ռուսիա պոստը ուղարկւում է Սև ծովով՝ Նովորոսիյսկի վրայով. ի հարկէ այսուհետև Ռուսիայից էլ այդ ճանապարհով կըստացուի պոստը։ Այդպիսով մենք կըստանանք վերջի պոստերը Ռուսիայից հետևաբար և աւելի նոր ուղարկած նամակները և լրագրների համարները, իսկ նրանք, որոնք հնուց հետէ ամբարուած են Ռազմավիրական ճանապարհի վրայ աւելի ուշ կը ստանանք։ Միևնոյն դրութեան մէջ են Ռուսիայում նրանք, որոնք Կովկասի պոստին սպասում են։

—

ՆԻԺԻՑ.—Գիւղի վերին մասում գտնւում է մեր գիւղական տօնավաճառը, ուր ամէն երեքշաբթի տօնավաճառ է լինում։ Այս տօնավաճառի հրապարակում կայ մի քարւանսարայ, որ պատկանում է վաճառական Թուրքերի։ Անցեալ տարի քարւանսարայի թուրք տէրերը նորոգելով քարւանսարան՝ նրա վրայ մի յարկ ևս աւելացրին։ Սակայն շինութիւնը հաստատ հիմքի վրայ չէր.—Նրանք չլսեցին ուրիշների բարի խորհուրդներին, և այսօր ահա՛ քանդւում է քարւանսարան, և իրեն հետ մարդ էլ է ջախջախւում։

Փետրուարի 19-ին, երեկոյեան ժամը 10-ին լսւում է մի չըխկոց և ապա պայթիւն. ահագին քարւանսարան գետին է պառկում։ Փլչելու ժամանակ քարւանսարայի վերին յարկում լինում են 4—5 հոգի, որոնք կարողանում են ազատուել, բացի մէկից, որ ընկնելով գերանների տակ՝ ջախջախւում է։

Ո՞վ պէտք է ուշադրութիւն դարձնի այսպիսի անհիմն շինութիւնների վրայ, և ե՞րբ պէտք է կարգի ընկնի մեր գիւղական տօնավաճառը։

—

Կ. ՊՈԼՍԻ ՄԱՄՈՒԼԻՑ

—

Պրուսայի Գեր. Առաջնորդին հրաժարման պարագայներն հետևեալ կերպիւ կը պատմուին։

Գեր. Բարթուղիմէոս Սրբազան երկուշաբթի առաւօտ տեսակցութիւն մը ունենալով Քաղաքական Ժողովոյ ատենապետ Վսեմ. Մաքսուտ Սիմոն պէյի հետ՝ յայտնած է թէ իւր հիւանդութիւնը տակաւին բժշկուած չըլլալով, Մեծ Պահոց ու Զատկական տօնի օրերուն մէջ վիճակին ժողովուրդն անհոգ չթողլու համար՝ ինք հարկ կը համարի հրաժարել առաջնորդական պաշտօնէն, որպէս զի Ազգ. վարչութիւնն ըստ օրինի դիւրութիւն ունենայ պատրիարքական փոխանորդ մը ղրկելու ի Պրուսա, ի հոգևոր մխիթարութիւն ժողովրդեան և ի կարգադրութիւն վիճակային գործոց։

Վսեմ. Սիմոն պէյ՝ Պրուսայի առաջնորդին սոյն յայտարարութիւնն հաղորդած ըլլալով Քաղաքական Ժողովին, այս վերջինը չընդունելով հանդերձ Ն. Գերապատուութեան հրաժարականն, որոշել է որ եթէ Գեր. Բարթուղիմէոս Սրբազան գրաւորապէս խնդրէ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօրմէն՝ հոգևոր հովիւ մը ներկայութիւնն ի Պրուսա, յայնժամ Ն. Ամենապատուութիւն պէտի որոշէ ընտրուելիք եկեղեցականն, եպիսկոպոս կամ վարդապետ, յանձնելով նմա հարկ եղած պաշտօնագրերը։

—

—Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն երէկ Գատըգիւղ երթալով, այցելեց Ամեն. Մելքիսեդէկ եպիսկոպոսին, ինչպէս և Թաղին Աղքատաց Խնամակալութեան, որոյ անդամք խմբովին ներկայ լինելով հարկ եղած մեծարանքները մատուցին։

—

—Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն երէկ Բ. Դուռն երթալով տեսակցեցաւ Բարձըր Մեծ Եպարքոսին հետ։

Ն. Ամենապատուութիւն նոյնպէս տեսակցեցաւ Դատական և Կրօնական գործոց նախարար Վսեմ. Րիզա փաշայի և կրթական նախարար Վսեմ. Զիհտի փաշայի հետ։

—

—Ամերիկայի Ճօրճ Աուլ Զըրչի ներկայացուցիչ Պ. Էնկէլթէր և Սամանճի Ալատուլլահ էֆէնտի խնդրագիր մը մատուցած են կայս. պալատին առաջին քարտուղար Վսեմ. Սիւրէյա փաշային, արտօնութիւն խնդրելով 1000էն 2000 քիլօմէդր երկարութեամբ երկաթուղի մը շինել՝ կայս. կառավարութեան կողմէ ցոյց տրուելիք նահանգներուն մէջ։ Այս ձեռնարկուած պայմանները ուրիշներու կողմէ առաջարկուածներէն շատ աւելի նպաստաւոր են եղեր։

—

Ալեքսանդրուպոլսէն կըգրեն թէ վերջերս քաղաքս մի զգալի կորուստ ունեցաւ յանձինս տիկին Հռիփսիմէ Ռ. Եազճեանի (քոյր ողբացեալ Ներսէս Պատրիարքի)։

—

—Այվազովսքի պատկեր մը ընծայեր է Ուսթրի Հայոց եկեղեցւոյն։ Պատկերը, 18 մատնաչափ մեծութեամբ, կըներկայացնէ առաւօտ մը. արեգակը ծովէն կ'ելլէ կէս մառախլապատ երկնքին վրայ բարձրանալով. ծովուն վրայ առագաստանաւ մը կըտեսնուի անշարժ, շրջապատեալ երկու փոքրիկ մակոյկներէ, որոց մէջ նաւաստիները կըթիավարեն, հեռուն ուրիշ առագաստանաւ մը ևս կը նշմարուի, կիսովին լուսաւորուած արեգական ճառագայթներէն։

Հայոց եկեղեցւոյն վարչութիւնը պիտի ծախէ պատկերը, երբ լաւ գին մը գտնէ, այսինքն գոնէ 200 տոլար։

«ՆՈՐ-ԴԱՐ».-Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ.

—

«Նոր-Դար».-ի 24, 26 և 27 համարներում կարդալով պ. բժ. Արամեանցի «Հայոց թատրոնի պատմութեան մէջ մի մոռացուած անձնաւորութիւն» վերնագրով հետաքրքրելի յօդուածը պարտք եմ համարում յայտնել նրան շնորհակալութիւնս և ուղղել մի երկու սխալ, որ մտել են այդ յօդուածի մէջ։

ա.) Ներսէս Մեծի ներկայացումն տեղի ունեցաւ ոչ թէ 1861 թւի Վարդանանց տօնին, այլ մի տարի առաջ։ Այդ ներկայացումն կրկնուեցաւ սրբազանի հրամանով մինչև Մեծ պասի սկսուելն էլի երկու անգամ. առաջին անգամին սրբազանը իրեն հետ բերեց մի քանի պատուաւոր մարդիկ, որոնց մէջն էր և հոգաբարձուներից մէկը, որ մեզ խրախուսելու համար ընծայեց 10 րուբլի և միւս հանդիսականներն հետևելով նրան՝ այդ գումարն հասցրին՝ 30 րուբլու։ Երկրորդ ներկայացման ժամանակ չգիտեմ մեզ որքան նուիրեցին, միայն յիշում եմ, որ մի թատրոնի վարագոյր խոստացաւ և տուեց Թիֆլիսի հարուստ Նաղդքար Գաբրիէլ Մելքումեանցը։

բ) «Իշով բունթը», որ մինչև օրս կըրկնում են շատ տեղեր, տեղի ունեցաւ 1861 թ. յունուարի 11-ին, որի պարագլուխներից մէկն էլ ես էի։ Այդ խռովութեան պատճառներից մէկն էր և մեր թատրոնը, որովհետև հանգուցեալ Մատթէոս կաթողիկոսն այդպիսի ներկայացումներն գտնելով հակառակ եկեղեցուն, և դրա մէջ գլխաւոր յանցաւոր գտնելով սրբազանին, սաստիկ յանդիմանելով՝ պատուիրել էր նրան այլ ևս չմիջամտել ուսումնարանի գործերում և թողնել այդ հոգաբարձուների խնամքին։

Պ. Ղալթմազեանցը, որ սրբազանի թախանձանքով ընդունել էր տեսչութիւնը և երկու տարի արդէն ձրի վարում էր իւր պաշտօնը՝ հոգաբարձուների կոպտութիւններն շատ անգամ համբերութեամբ տանելով, այժմ այլ ևս չկամեցաւ հոգաբարձուների կամայականութեան ենթարկուել, մէկ ֆրանսիացի վարժապետի պատճառով, որին հոգաբարձուները չէին կամենում ընդունել՝ թողեց ուսումնարանը և հեռացաւ։ Նրան հետևեցին Յակոբ վարժապետ Կարինեանցը, Նիկողայոս տէր Յակոբեանցը և ուրիշները։ Մենք մնալով անխնամ՝ գնեցինք մէկ էշ, բարձեցինք մեր ճանապարհի պաշարն և գիշերով դուրս եկանք Թիֆլիսից։ Մեզ վերադարձրին ճանապարհից՝ Դամիա գիւղից. բայց միայն պատժի չենթարկեցին, այլ տուին մեզ իրաւունք գրաւոր յայտնելու մեր բողոքը Վեհափառին և մեր բողոքի պատասխանն եղաւ այն, որ Վեհափառի կոնդակով մեզ արձակեցին անմիջապէս ուսումնարանից։

Ամերիկեանցը (Միհրդատն) մեր ընկերներից չէր, նա առաջի տարուայ աւարտողներիցն էր և բնակւում էր ուսումնարանում իւր հօր մօտ, որն ուսումնարանի տնտեսն էր։

Մեր խռովութեան պատճառներն մամուլի մէջ իւր ժամանակին ով որ կարողութիւն ունէր գրելու, բոլորովին յեղաշրջեց՝ իրեն կամքին համեմատ...

գ. Ներսիսեան դպրոցում «Ներսէս Մեծի» ներկայացումից շատ առաջ Ամերիկեանցը, Ստեփ. Տէր-Յովհաննէսեանցը (բժիշկ Գաբրիէլ տէր-Յովհաննէսեանցի եղբայրն) և ես մի քանի անգամ հասարակ կերպով ներկայացրել էինք Գաբրիէլ քահանայ Պատկանեանցի «[illegible]» թէ չգիտեմ «[illegible]» բանաստեղծութիւնը թատրոնի ձև տալով նրան։

Իսկ թէ Սարգիս սրբազանի վրայ իւր ոչ բարեկամներն իւր ժամանակին որքան մեղադրանքներ բացեցին, և շատ մտքեր պղտորեցին զանազան ենթադրութիւններ անելով, որոնց մասին թեթև ակնարկութիւններ է անում, պ. Արամեանցը, դրա տեղը չէ խօսելու... Նա ինքն իւր կենդանութեան ժամանակ դրոշմել է Թիֆլիսի և Նուխուայ իւր շինած հոյակապ առաջնորդարաններն ճակատին, այն բարեկամների անունները, որոնց նուէրներով (առանց դիպչելու եկեղեց. գումարներին) շինուել են այդ շէնքերը. «յորժամ լեզուք լռեսցեն գործք

ցանկալի լինի կանոնաւոր գրութիւնը վերականգնել, այժմ դժուար է այդ անել. բայց հազիւ թէ առանձին պէտք էլ լինի փոփոխելու այնպիսի ձևերի գրութիւնը, որ ամենքից արդէն ընդունուած և հաստատուած է»։

Գալով ւ-, թէ վ կամ ւ-ի գրութեանը, այդ դէպքում էլ նոյն օրէնքներով ենք առաջնորդուած, ինչով միւս բոլոր դէպքերում։ Այդ մասին 37 նիւթում ասած ենք հետևեալը, որ կրճատած բերում է պ. Ազայեանը, և որի դէմ է ուղղած նրա յօդուածը. «Ի նկատի ունենալով ուղղագրութեան ստուգաբանական սկզբունքը, վ-հնչիւնը ու-ի փոխանակ, վ կամ ւ կարելի չէ գրել, օրինակ, մի կարգ բառերի մէջ, որոնց այս կամ այն ձևում ու-ն վերականգնում է իր ձայնաւոր հնչիւնը. օրինակ՝ կարելի չէ գրել Աստված, չվաք անվանել, տված, կատվի, վերարկվի, տիրացվի, հեռվից, կամ Աստուած, չուաք, անուանել, տուած, կատուի, վերարկուի, տիրացուի, հեռուից, քանի որ հետևեալ ձևերում ու-ն վերականգնում է իր հնչիւնը. Աստուծու, չուք, անուն, տու (շնորհատու), կատու, ձու, վերարկու, տիրացու»։ Ռուբէն խօսքով ասած, այս դէպքում ևս մենք առաջնորդւում ենք ուղղագրութեան ստուգաբանական օրէնքով։

Սակայն պարոնը փոխանակ խօսելու այս ստուգաբանական տեսութեան մասին և թէ որքան ճիշտ է այդ տեսութեան գործադրութիւնն այս դէպքում, որովհետև նա այդ ճանապարհով պիտի ստիպուէր մեր ասածն ընդունելու, բառախաղութիւն է անում և կամ անգիտակցաբար շփոթում է ուղղագրութիւնը և լեզուի մէջ [illegible], աշխատելով ընթերցողների աւելի զգացմունքի վրայ ազդելով իր բանն առաջ տանել, քան թէ գիտնական հիմունքներ բերել։ Մենք չգիտենք արդեօք հարկաւո՞ր է պ. Ազայեանի համար այս երկուսի՝ ուղղագրութեան և ձայնաւորների սղման տարբերութիւնը բացատրել, թէ ոչ։ Բայց կարծում ենք. նա, որ այսպիսի խնդիրների մասին խօսում է, պէտք է հասկանայ այդ տարբերութիւնը։ Չնայելով դրան, ահա թէ ինչպիսի առարկութեամբ է պատասխանում մեր տեսութեանը. «Հետևելով այս պատճառաբանութեանը, էլ ոչ պիտի [illegible] (?!) և ոչ [illegible]՝ շան, տան, գարնան, աշնան, սիրութիւն, ստութիւն, ջրի, մրի, սրի, հրով, բնակ, մթին, գթով, քանի որ հետևեալ ձևերում ու-ն վերականգնում է իր հնչիւնը՝ շուն, տուն, գարուն, աշուն, սուրբ, սուտ, ջուր, մուր, սուր, հուր, բուն, մութ, գութ.

Հետևելով այս վերականգման հակատեսութեանը, ոչ միայն չենք կարող ոչ մի տառափոխութիւն անել կամ սղել, այլ և գլխովին [illegible] (?), որ աւելի ևս դատապարտելի պիտի լինէր գրողների կողմից»։ Ու տեսէք թէ այնուհետև որքան է պարոնն իր յափշտակութեան մէջ խառնում լեզուն և ուղղագրութիւնը, [illegible] ու [illegible] իրար հետ, որ ասում է. «Այս տեսութիւնը քարոզում է, որ մենք գիտակցաբար և կամովին մեր կենդանի, շարժուն և ըստ ամենայնի դիւրաթեք և ճկուն բառերը անշնչութեան և քարացման ենթարկենք»։ Չգիտենք ծիծաղենք պ. Ազայեանի և իրեն հաւատացող ընթերցողների այս միամտութեան վրայ, թէ՞ ցաւենք։ Կարծես թէ կենդանի, շարժուն և ըստ ամենայնի դիւրաթեք և ճկուն բառերը կախուած են գրութիւնից։ Որ մենք լեզու-ի, կատու-ի, ձու-ի ևայլն ենք գրում, կարծես, այդպիսով այդ բառերն անշնչանում և քարանում են և չեն արտասանուել ու չեն արտասանւում լեզվի, կատվի, ձվի, կամ նուէր, գուարթ, չեն արտասանւում նվէր, գվարթ, կամ, որ հիւր, բիւր ենք գրում, արտասանում ենք հյուր, բյուր, կամ ֆրանսիացիք որ beaucoup temps են գրում, չեն արտասանում բօկու, տան, այլ բէաուկօուպ, տեմպս են արտասանում։

Կամ երբ որ ռուսները простой, дорогой, родитель են գրում, փոխանակ արտասանութեան համեմատ գրելու прастой, дарагой, радитель, նրանց լեզուաբանները ուղղագրութիւնից ոչինչ չեն հասկանում և իրենց լեզուն քարացման և անշնչութեան են դատապարտել։ Բայց, ի հարկէ, այդ բացի պ. Ազայեանից ոչ ոք չի ասում. գիմնազիայի ստորին դասարանի աշակերտն էլ գիտէ, որ простой, дорогой, родитель և դրանց նման հազարաւոր բառեր o-ով են գրւում — փոխանակ a-ով գրուելու, այն ստուգաբանական հիմունքով առաջնորդուելով, որ այդ բառերի ուրիշ ձևերում o-ն վերականգնում է իր հնչիւնը և a չի արտասանւում, ինչպէս՝ просто, дорого, родъ և այլն ձևերում։ Բայց ուղղագրութեան այդ ստուգաբանական հիմունքը չի խանգարում երբէք, որ ռուսաց լեզուի մէջ ձայնաւորների սղումը կատարուի որ конецъ—конца, купецъ—купца, цвѣточекъ—цвѣточка, цвѣтокъ—цвѣтка, кусокъ—куска, левъ—льва և այլ այսպիսի սղումներով հոլովուին բառեր և այդպիսի սղումներով հազարաւոր բառեր կազմուեն։

Այն որ ուրիշ լեզուների մէջ օրէնք է ընդունւում և այդ լեզուների կենդանի բառերը քարացման չի ենթարկում, մի՞թէ մեր լեզուի մէջ նոյն օրէնքը մեր բառերը քարացման կենթարկի։ Թող բացատրի մեզ պարոնը։

Այսպէս տեսնում ենք. պարոնի արդէն ասածն այս մասին՝ կամ բառախաղութեամբ փախուստ տալ է, կամ գրութիւն և լեզու ասածը շփոթել և չհասկանալ է, թէ ինչ է գրութիւն և ինչ լեզու, և թէ որը որ օրէնքով է առաջնորդւում։

Առաջին դէպքում փախուստ տալը՝ լաւ նշան չէ. իսկ երկրորդ դէպքի համար կասենք. հարկաւոր է ուսումնասիրել լեզուն և ուղղագրութիւնն իրենց օրէնքներով։ Ու այն ժամանակ մեր հնագոյն հայկաբաններն այսպէս, իրենց գրութեան ոճով, չեն դատապարտուիլ։

Պ. Ազայեանի յօդուածի գաղտնիքն իր սիրական ւ-ը առաջ քշելու մէջն է։ Դրա համար պարոնը, ինչքան էլ դէս ու դէն ընկնի, մի միակ առաջնորդող հիմք ունի — ուղղագրութեան հնչիւնական հիմքը, որ թելադրում է բառերն այնպէս գրել, ինչպէս արտասանւում են։ Սակայն ոչ մի լեզուի մէջ, որ մի քանի դարեր կեանք ունեցող գրականութիւն ունի, ուղղագրութիւնը միայն այդ պարզ օրէնքով չի առաջնորդւում, որից դուրս ուրիշ բան տեսնել չի ուզում պ. Ազայեանը։ Հաւատալի լինելու համար, թո՛ղ վերցնի որ լեզուի ուղղագրութիւնն որ ուզում է. թէկուզ ակադեմիկ Գրոտի «Ռուսաց լեզուի ուղղագրութիւնը», որ ընդունուած է ռուսաց գիտութեանց ճեմարանից, որ և այսօր իշխող է ռուսաց լեզուի ուղղագրութեան մէջ։ Բայց պ. Ազայեանը, ինչպէս և ասում է, կարող

---

*) Իբրև ծանօթութիւն գրքոյկի ասենք՝ գրած ենք. «բարբառների, ինչպէս և գրական լեզուի մէջ այդ կարգի բառերի ու-ն շատ անգամ պահում է իր ձայնաւոր հնչիւնը և վ չի արտասանւում»։ Ծ. Հ.

աղաղակեցին» և «յորժամ բանք սպառին գործք (Թագաւորէն*)

Լոռեցի

Լոռի

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՔՈՒԹԱՅԻՍ, 28-ին փետր. Շաբաթ, փետրուարի 27-ին, Նոր-Նախիջևանի, Արմաւիրի և նրա շրջակայքի տեղիս ծառայող հայ զինուորները, որոնց թիւը հասնում էր 120-ի ամենքը սուրբ պատարագին ներկայ լինելով հաղորդուեցան։

Պատարագը վերջանալուց յետոյ, տեղիս հայ հասարակութեան կողմից, յատուկ նրանց համար ուսումնարանի մեծ դահլիճում պատրաստուած բաւականին ճոխ ճաշի հրաւիրուեցան։ Ճաշի վրայ արժ. հայր Նարալեանցը առաջին բաժակը առաջարկեց Նորին Մեծութեան Թագաւոր Կայսրի կենացը, որը ոտքի վրայ կանգնելով ընդունեցաւ «ուռա»-ների թնդիւնով։ Երկրորդ բաժակը Թագուհի Կայսրուհու և երրորդը Թագաժառանգ Կայսերազնի կենացները, որը նոյնպէս «ուռա»-ներով ընդունեցան։ Բաժակ բարձրացնելով Տէր հայրը առաջարկեց և Նորին Վեհափառութեան Խրիմեան Հայրիկի կենացը, որի ժամանակ նոյնպէս կէցցէններով թնդացրին դահլիճի կամարները։ Հապա առաջարկուեցին երկրիս կառավարչապետի, միւս բարձրաստիճան անձանց և ս. եկեղեցւոյ պայծառութեան կենացները։

Ճաշի վրայ զինուորներից մէկը պ. Գ. Հայկազեանցը և տեղացի երիտասարդ պ. Ա. Վարնազեանը մի-մի շնորհակալութեան ուղերձներ կարդացին, որոնց բովանդակութիւնը համարեա հետեւեալն է։

«Սիրելի եղբայրներ», մենք բոլորս էլ օտարականներ ենք, հեռաւոր տեղերից եկած, այսօր ընդունելով սուրբ հաղորդութիւնը, բժշկուեցանք մեր հոգեկան տանջանքներից, և բերկրութեամբ լցուած, ուրախ և զուարթ դէմքերով, եղբայրական սիրով վառուած, շրջապատել ենք այս սեղանը։ Թող թոյլ տրուի մեզ երկու խօսքով բացատրել, թէ արդեօք ինչն է մեզ այստեղ միասին հաւաքողը։ Դա մեր սուրբ եկեղեցին է, որ դարերով շարունակել է պաշտպանել մեր գոյութիւնը և այսօր հասցրել է մեզ այս լուսաւոր ժամանակին։ Այո, սուրբ եկեղեցին է, որ մեր վշտացած սրտերը մխիթարելով, առաջնորդում է մեզ դէպի լոյս, դէպի յառաջադիմութիւն։

Մեծ է նրա նշանակութիւնը և մեծ գործ կարող է կատարել, եթէ նրա բոլոր հոգեւորականները, ինչպէս Քրիստոսի ճշմարիտ աշակերտներ, կանգնած լինեն իրենց կոչման բարձրութեան վրայ. մենք մեծ յոյս ունենք մեր ապագայի վրայ, եթէ մենք միշտ կապուած կը լինենք սրա հետ։

Այնուհետեւ շնորհակալութիւն է յայտնում Քութայիսի հայ հասարակութեան, մանաւանդ հայր Նարալեանցին, որի հիւրասիրութիւնը վայելել են և վայելում են։

Ճշմարիտ գովելի է տեղիս մի քանի հայերի մարդասիրութիւնը, որ ինչպէս առաջ, նոյնպէս և այժմ օտար զինուորներին եղբայրասիրութեամբ պատւում են, մանաւանդ հայր Նարալեանցի եռանդը, որը թոյլտուութեան համար դիմել էր զօրքի գնդապետին հայ զինուորներին մի ամբողջ շաբաթ—առաւօտ և երեկոյ եկեղեցի յաճախելու։ Լսում ենք, որ հայ զինուորները իրենց մէջ փող հաւաքելով, նկարիչ Գ. Բ—ձէին երկու հատ պատկեր են առաջարկել եկեղեցուն ընծայելու։ Նոյնպէս շնորհակալութեան արժանի է Պ. Արտեմ Աւագջանեանցը, որ իւր սուղ միջոցներից, մի գեղեցիկ պատկեր (սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի պատկերը) ապակեայ շրջանակի մէջ դրած ընծայեց եկեղեցուն։

Ո՜ւր էր, եթէ մեր աւելի հարուստները էլ հետեւէին այս օրինակին, բայց դրանցից շատերը, եկեղեցւոյ շէմքը անգամ չեն կոխում, որ չլինի թէ 5 կ. մոմի վճարեն։

Պատուական «Նոր-Դար»-ի 27 համարում լոյս տեսած Ստարսկանի «Քութայիսի մօդան» վերնագրով յօդուածը, այստեղ մեծ համակրութեամբ ընդունեցաւ ամենքից. բայց մեր գեղեցիկ սեռից մի քանիսը, իրենց կեանքի ճշգրիտ նկարագրութիւնը նրա մէջ տեսնելով, անէծքներ է, որ թափում են յօդուածագրի գլխին։

Ս.—եանց.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԻ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

—

Երզրում, 18 յուն. Պարոն խմբագիր

Խնդրեմ պատուական «Նոր-Դար» թերթի մէջ մի տեղ շնորհէք զետեղել այս երկտողը, որ ժողովրդ. մի աւանդութիւն է նշանաւոր և պատմական Հովուի-Կամուրջի (Չօպան քէօփրիւսի) մասին, որ գտնուում է Մուրց և Երասխ գետերու միացած տեղը՝ Բասեան Գաւառի մէջ. տեղացիք այսպէս կաւանդեն այս կամուրջի մասին։

Հինարի Սարը, որ այս կամուրջի արեւմտեան կողմն է, որուն արեւմտեան գլխին կից է և իւր ստորոտը, իւր կռնակը առած է իւր գագաթին արեւելեան ճակատին վրայ հանգստացող Հինար կոչուած ուխտատեղի գերեզմանն, ուր ամէն ազգէ անխտիր ուխտի կերթան, այսինքն հայ, թուրք և քիւրդ, որոնք սուրբէն հրաման չունին իւր գերեզմանը շրջապատող հինաւուրց ծառերէն ոչ մի ճիւղ կտրել և կամ վերցնել, որովհետեւ այսպէս ընել համարձակողին սուրբէն անպատմելի անմիջական պատիժ կայ։

—Մի հովիւ, որ իւր ոչխարները կարածէր այս սարի վրայ, որ և շատ բարեպաշտ՝ գրեթէ ճգնաւորական կեանք մը ունէր, ամեն իրիկուն ջերմեռանդ կերպով կաղօթէր, անկողին կը մտնէր և նմանապէս առաւօտեան առանց իւր հոգեւոր պարտքը կատարելու՝ աղօթելու իւր գործին չէր ըսկսեր։ Այսպէս մի օր իւր՝ սովորական աղօթքը կատարելէ յետոյ կմտնէ իւր հովուական մորթեղէն անկողնոյն մէջ և կը քնանայ. բայց կէս գիշերին մի քնքոյշ ձեռք կը հրէր զինքը, որ արթննայ։ Հովիւը կարթննայ և իսկոյն կըսարսափի մի մեծ յանցաւորի նման, վասն զի այս անգամ նա իւր խեղճ հովուական անկողնոյն մէջ չէր գտներ զինքը, այլ մի թանկագին մահճի և փառաւոր ապարանական մի սենեակի մէջ, որ երազովն անգամ չէր կարող տեսնել։ Այս փառաւոր ննջարանը գեղեցիկ Վոսփորի ծովամէջը գտնուած փոքրիկ շէնքն էր, որ այժմ թուրքերէն Գըզ-Գալէսի կկոչուի, և քնքոյշ ձեռքն ալ նոյն ժամանակի Կ. Պոլսոյ տէր՝ յունական կայսեր աղջիկն էր, որ երբ արթնցաւ նա կոյսի շարժմունքէն, թէև մի քիչ սարսափեցաւ, բայց երբ տեսաւ, որ իւր անկոչ հիւրը մի անվնաս որս էր, սկսաւ քննել, զննել դուռ ու պատուհան, երբ այն եզրակացութեան հասաւ, որ անոնք ոչ կոտրուած են և ոչ բացուած, այլ կղպուած մնացեր են, բոլորովին աներկիւղ մօտեցաւ և ձայն տուաւ, արթնցուց։ Սա երբ արթնցաւ սաստիկ ապշած և սարսափած մի քանի րոպէ լուռ և ապուշ կենայէր մէկ օրիորդին վրայ մէկ անկողնին վրայ և մէկ իւր շուրջը սենեակին վրայ։ Վերջապէս օրիորդի քաղցրիկ և գթոտ հայեացքէն քաջալերուած լեզուն բացուաւ և առաջին խօսքը արտասանեց. Է՜, ես ո՞ւր տեղ եմ...։ Իսկ օրիորդը որ մինչև այն ատեն խոր կըմտածէր այս հանելուկին վրայ, որ այսպէս ռամիկ՝ զգեստն և շարժմունքէն յայտնի՝ աղքատ և անգէտ մարդը ինչպէս է կարողացեր իւր կնքուած և փակ դռնէն և պատուհաններէն անցնիլ և խոր անկողինը գտնուիլ, կըպատասխանէ. Ով օտարական դու, կըտեսնեմ քեզ ստոր աստիճանի մի ռամիկ մարդ, թէև պարզամիտ, իսկ ես ինքս Յունական կայսեր օրիորդ թագուհին, ուստի շատ հեռու էր քեզ անմիջապէս մի հրամանով ոչնչացնել աշխարհքէս. բայց խիղճս այս հրամանին դէմ կանգնած ինձ կըթելադրէ թէ՝ սա Աստուծմէ է։ Ես ալ կըմտածեմ և մասամբ իւիք այնպէս կըզգանեմ թէ՝ Աստուած էր, որ քեզ բերաւ այստեղ մեր բախտը միմեանց հետ կցելու։ Ով օտարական, թէև այժմէն իսկ ձեռքս քեզ կուտամ, սակայն քու անցեալդ ինչ որ էր, չի համարձակիս ոչ ոքի ըսել կամ պատմել։ Այս խոստովանութենէն յետոյ օրիորդը հովւին մարմնը, արքայավայել ճերմակեղէն կըհագցունէ և երբև նորափսակ զոյգեր կըմտնեն յառագաստ...։

Բայց պարզամիտ հովիւը չըհասկանալով օրիորդի պատուէրը և թերեւս անոր քնքշութենէն հրապուրուած կըցանկայ անոր ծանօթացնել զինքը այս խօսքերով թէ.—Օրիորդ թագուհի, ես հովիւ է... կուզէր խեղճը անցեալը յայտնել թագուհիին, սակայն խօսքը դեռ չի սկսած, յանկարծակի կըյափշտակուի (ի հարկէ աներեւոյթ ձեռքով՝ որով որ այնտեղ մտեր էր) իւր նորագիւտ, անզուգական ամուսնոյն գըրկէն, դարձեալ զինքը գտնելով իւր հովուական, աղքատիկ անկողնոյ մէջ, ուստի հազիւ երկու—երեք ժամ բաժնուած էր։ Խեղճը այս անգամ ևս առաւել ապուշ և հիացած կըմտածէր այս արկածին վրայ, կարծելով թէ երազ էր իրեն պատահածը. բայց միւս կողմանէ իւր կասկածը կըփարատէր և զինքը հաւատալ կ'ընէր իւր թանկագին շալիկը, բաճկոնակը և վարտիքը զորս իրեն հագցուց առագաստի ժամանակ իւր րոպէական կինը։ Վերջապէս ինչ որ էր, եղածը եղած էր։ Առաւօտուն արշալոյսը բացուելուն պէս ծագելուն բոլորովին մտատանջիկ ելաւ անկողնէն, նայելով իւր թանկագին ճերմակեղէնին վրայ, վճռեց թէ խոհեմութիւն չէ ասոնք հագնելը, վասն զի երբև աղքատ հովիւ անոնք երբև գողացող կառավարութենէն կըբռնուի և կըդատապարտուի, ուստի հանեց զանոնք, ծալեց և մի ծրար շինելով տարաւ իւր պառաւ մօրը յանձնեց պահելու, որը կը բնակէր այն քաղաքը, որ այժմ Կամուրջ-գիւղ (քէօփրին քէօյ) կըկոչուի, խիստ պատուիրելով որ սա գաղտնիք մնայ իւր և իւր մօր մէջ և ոչ ոք չիմանայ։ Յետոյ դարձաւ գնաց դարձեալ իւր հօտը, կ'արածէր իւր սովորական արօտները խիստ բարակ մտատանջութիւնով....

Հեր.

(Վերջը միւս անգամ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մարսէլից Պակէյի ընկերութեան շոգենաւով մի հայ երիտասարդ գալիս է Պոլիս և շոգենաւից դուրս չգալով շարունակում է իւր ճանապարհը դէպի Բաթում. Շոգենաւի վրայ թէպէտև անծանօթ մարդիկ են լինում, որ կամենում են նրան մի կերպ ծովի եզերքը հանել, բայց երիտասարդ հայ պարոնը չի դուրս գնում, հետեւաբար անբաժան մնում է Ֆրանսիական շոգենաւում՝ ասել է Ֆրանսիական հողի վրայ։ Շոգենաւը Տրապիզոնի նաւահանգիստը հասնելով՝ հայ երիտասարդը ուղարկում է իւր անցաթուղթը ռուսաց հիւպատոսին վաւերացնելու համար, ինչպէս ընդունուած է։ Հիւպատոսին դիմում է տեղւոյն փաշան և խնդրում, որ յիշեալ երիտասարդին

է ասել. «գլուխը քարն են տալիս» ուրիշ լեզուները, ուրիշները և ակադեմիկ Գրոտը ու գիտութեանց ճեմարանը. մենք լեզուի, ձուի, տիրացուի, վերարկուի արտասանում ենք լեզվի, ձվի, տիրացվի, վերարկվի, պէտք է գրենք լեզւի, ձւի, տիրացւի, վերարկւի։

Այդ էլ ի նկատի ունենալով՝ կասենք, ինչպէս և ասել ենք մեր գրքոյկի մէջ (եր. 38)—վ-ի և ու-ի գրութեան նկատմամբ. ուղղագրութեան մէջ միութիւն և միատեսակութիւն մտած կըլինէր և գրութիւնն արտասանութեանը մօտեցած կըլինէր իսկապէս այն ժամանակ, երբ վ հնչիւնի համար երեք նշանագրի (վ, ւ, ու) փոխանակ ընդունուէր մի տառ. օրինակ՝ վ կամ ւ, երկուսից մէկը. և բոլոր դէպքերում ես վ հնչիւնն այդ երկու տառերից մէկն ու մէկով գրուէր՝ վնաս, ծարաւ, երեվցավ, զվարթ, հիվանդ, հովվութիւն, թիվ, ձվի կամ ւնաս, ւարդան, ւազել, ւտանգ, զւարթ, լեզւի, ծու, կու, խոու և այլն։ Դարձեալ, պ. Աղայեանն իւր սկզբունքին աւելի հաւատարիմ մնացած կըլինէր, եթէ մարդ, աղջիկ, ողբ, զարգանել, բերել, յաղթել, յօրդորել, երբ, աջ, ձոր, որդի, ողորմած և այլն և այլն գրելու տեղ գրէր՝ մարթ, ախչիկ կամ ախճիկ, ողպ կամ ողփ, զարթանել, բէրել, յախթել, յօրթօրել, երփ, աչ, ձօր, վորթի, վօղօրմած և այլն և այլն։

Սակայն այդ անում է պարոնը.—Ո՛չ—Ինչո՞ւ չի անում. չէ՞ որ այդ է պահանջում ուղղագրութեան հնչիւնական սկզբունքը։ Այստեղ արդէն պ. Աղայեանի խօսքը քարին է առնում. Նա թերևս ասի, ինչպէս մենք ասել ենք 38 երեսում. «Մեր ուղղագրութիւնն այդ մասում արդէն հաստատուած և ընդհանրութիւնից ընդունուած է. իսկ ուղղագրութիւնն այդպիսի հաստատուած և ընդհանրութիւնից ընդունուած դէպքերում փոփոխելն անյարմար է. քանի որ փոփոխութիւնը եղած միութիւնը խանգարում է և նոր բազմատեսակութիւն է մտցնում ուղղագրութեան մէջ», ընդունելով որ լեզուի մէջ գրութեան միատեսակութիւնն անհրաժեշտ է։

Սակայն, պարոններ, եթէ դուք օրէնքի համար ցաւում էք և միմիայն հնչիւնական օրէնքով էք առաջնորդւում և ոչ հաճոյքով, գրեցէք այս ձեւով վօրթի, վօղօրմել, ծու, յօրթօրել—որովհետեւ ձեր իմացած հնչիւնական օրէնքն այդ է պահանջում։ Դուք «զմժղուկս քամէք և զուղտս կլանէք»։ Դուք միայն վ-ի հնչիւնի և ու-ի ետեւից էք ընկած, չնայելով որ ուսման համար վ-հնչիւն ու-ի գրութիւնը իւր որոշ և ընդհանուր կանոնով այնքան դժուարութիւններ չունի, որքան միւս բաղաձայնների և ձայնաւորների գրութիւնը. օրինակ՝ երբ բ, գ, դ, ձ, ջ, ղ, յ կամ ե, ո գրում ենք և փ, պ, ք, թ, ց, չ, ճ, զ, խ, հ, է, օ և այլն կարդում։

Գործադրեցէք, եթէ կարող էք, այդ ամեն դէպքում էլ ձեր օրէնքը, այն ժամանակ կասենք, որ դուք գոնէ միատեսակ մի օրէնքով էք առաջնորդւում, և ոչ հաճոյքով ու կամայականութեամբ։ Իսկ այժմ մենք ուրիշ բան չենք կարող ասել, բայց եթէ այն, որ ձեր առաջարկածը հաճոյքի ծնունդը է, որ դուք ու-ը սիրում էք, իսկ ւ-ն ատում։

—Դուք վրդովւում էք, որ խօսւում է, ասւում է գրութիւնն աւելի կանոնաւոր համարելով հանդերձ ասում ենք. «Շաղ-շաղ» [illegible] [illegible] [illegible], որ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], այն դէպքերում, երբ անմիջապէս հետեւում է ա-ձայնաւորը. օրինակ՝ ասվում է, խօսվում է, կամ աւելի՝ ասւում է, խօսւում է,—այս [illegible] [illegible] [illegible], որ վերջին [illegible] [illegible] [illegible] են, [illegible] [illegible] է [illegible] է գրողները։ Իրաւունք ունի՞ք դրա համար վրդովուելու, քանի որ դուք դրանից մեծն էք անում. Բայց մենք դրանով դարձեալ չենք հակասում մեր առաջադրած սկզբունքներին, այլ միայն զիջանում ենք ընդհանուրից ընդունուած գրութեան եղանակին։

Վերջացնելով մեր պատասխանը՝ չենք կարող մի քանի հարց չտալ պ. Աղայեանին.

1) Ուղղագրութեան մէջ միայն հնչիւնական հիմունք է ընդունում նա, թէ՞ ուրիշ հիմունքներ և հանգամանքներ ևս։

2, Ստուգաբանական վերականգման օրէնք՝ կա՞յ արդեօք ուղղագրութեան մէջ, և մեր արդի ուղղագրութիւնն առաջնորդւո՞ւմ է այդ օրէնքով, թէ՞ ոչ։

3, Եթէ ստուգաբանական վերականգման օրէնք կայ մեր արդի ուղղագրութեան մէջ, ո՞ր դէպքերում է գործադրւում այդ օրէնքը։

4, Եթէ ստուգաբանական վերականգման օրէնք չկայ մեր ուղղագրութեան մէջ (որ, հարկաւ, այդպէս չէ), ինչո՞ւ է պարոնը գրում ծառայ, փեսայ, յետոյ, ներքոյ և այլն վերջը յ դնելով։

5, Հնչիւնական օրէնքի տուած զէնքը ձեռքին միթէ քաջութիւն չունի՞ մի խաչակրաց արշաւանք սկսելու մեր այբբենարանի միւս տառերի դէմ ևս, որ այդ օրէնքին հակառակում են գրութեան ժամանակ, և կամ բոլորովին աւելորդ են։

6, Գրութեան միատեսակութիւնն ու միութիւնն անհրաժեշտ է միևնոյն լեզուի և գրականութեան մէջ, թէ՞ ով ինչպէս ուզի կարող է գրել։

7, Հաստատուած և ընդհանրութիւնից ընդունուած ձեւերի փոփոխութիւնը յարմար, հնարաւոր և կարևո՞ր է համարում նա առանց ուղղագրութեան միութիւնը խանգարելու, թէ՞ ոչ։

8, Լեզուի խնդրում շատերի և ընդհանրութեան վրայ պիտի տիրապետէ արդեօք քչերի և նոյն իսկ մասնաւոր անհատների հաճոյքն ու կամայականութիւնը, թէ՞ այդ մասնաւորները ընդհանրութեան ետեւից պիտի գնան։

9, Եւ վերջապէս որ ամենից գլխաւորն է, լեզուի ուղղագրութեան հիմունքները և օրէնքները, որ դարերի ընթացքում մշակել է և քաղաքացիութեան իրաւունք են ստացած, մեր գրականութիւնը, մասնաւոր մարդու քմահաճութիւնի՞ց կախում ունի արդեօք։

Եթէ այս հարցումներին մի առ մի, հանգամանօրէն պատասխանէ պարոնը, այն ժամանակ գուցէ ազատուէինք մեր գուսանի «Նէյնիմ-Նէյնիմներից», որ 1888—1893 թուականը տարէնը մի քանի անգամ կրկնել է, և այն ժամանակ գուցէ կարողանայինք իմանալ թէ ինչ է ուզում նա—լիովին և ոչ կիսատ-պռատ։

Մենք կը կամենայինք խօսել և պ. Աղայեանի այն ենթադրութիւնների մասին, որոնցով նոյն յօդուածի մէջ ուզում է ապացուցանել, թէ ո՞ր ձևն է ուղիղ՝ օրուայ, թէ՞ օրուա։ Բայց դա մեր խնդրից դուրս է, ինչպէս դուրս պէտք է լինէր և մեր գրքոյկի մի-երկու տողի մասին պարոնի գրած յօդուածից։

Մ. Աբեղեան

---

*) Անցեալի մասին այդ էլ մի կարծիք է, որ պատմութեանն է յանձնըւում։

կանչէ, որպէս զի կարողանան կալանաւորել. երիտասարդը չէ դուրս գընում ծովի ափը և Ֆրանսիացի նաւապետը ասում է, որ հայ երիտասարդը Մարսէլից նաւ է մտել և իւր անցաթղթով պիտի գնայ Բաթում. Եթէ նա մարդ է սպանել նրան կարող էին Ֆրանսիայում էլ կալանաւորել, ինչպէս որ կարող էին այդ անել Պոլսում, իսկ եթէ քաղաքական մի որ և է պատճառով կամենում են հայ երիտասարդին կալանաւորել, այդ նա չի թոյլ տալ, որովհետև երիտասարդը գըտնւում է ֆրանսիական հողի վրայ և Ֆրանսիայի պաշտպանութեան տակ։

Այս մասին Տրապիզոնի վալիի և տեղւոյն ֆրանսիական հիւպատոսի մէջ վէճ բացուելով Ֆրանսիական հիւպատոսը մի կողմից չկամենալով վալիի խօսքը կոտրել, միւս կողմից էլ կամենալով պաշտպանել ֆրանսիական հասարակապետութեան օրէնքները հետևեալ ընթացքը տուաւ այդ գործին։ Որովհետև այդ միջոցին ֆրանսիական «Անատոլ» անունով շոգենաւը Բաթումից Պոլիս գնալով մտել է Տրապիզոնի նաւահանգիստը, այդ վերջին շոգենաւով յետ ուղարկեց յիշեալ երիտասարդ հային Պոլիս, որպէս զի իւր մեծաւորը՝ ֆրանսիական դեսպանը վճռել է խնդիրը՝ թէ պէտք է հայ երիտասարդին յանձնել Թիւրք կառավարութեան ոստիկանութեան, թէ՞ ոչ։

Այդ գործի ելքը կախում ունի, գրում է մեզ «Անատոլի» շոգենաւի վրայ ծառայող մի ֆրանսիացի, մեր դեսպանից։ Ինչ ասել է, եթէ Տրապիզոնի մեր հասարակապետութեան հիւպատոսը ճշգիւ կատարէր իւր պարտքը, պէտք չկար հայ երիտասարդին մէկ էլ Պոլիս վերադարձնելու, որտեղից նա առանց արգելքի դուրս էր եկել և գնում էր Բաթում։

Գաղտնի ոստիկաններ հայ երիտասարդին բարեկամանալով շատ աշխատել էին նրան ցամաք հանել, բայց նա գիտութեամբ թէ իմաստութեամբ չէր կամեցել դուրս գալ։

Որովհետև Սերբիայում շուտով տեղի կունենան, ազգային ժողովի համար ընտրութիւնները՝ արմատական և ազատամիտ կոչուած կուսակցութիւնները մինչև հակառակութիւնը հասել է իւր վերին ծայրին, այնպէս որ արիւնհեղութիւն է լինում և միմեանց յեղափոխութեամբ են սպառնում։ Արմատականների կողմից էլ առաջարկած նախագիծը ընդդէմ է արքայական տանը։ Այդ պատճառով էլ լըսւում է, որ Միլանը մտադիր է գնալ Սերբիա և զօրքի գլուխ անցնել։ Ազատամիտները ամեն ջանք գործ են դնում, որ իրենք ընտրութեան մէջ յաղթող հանդիսանան, հակառակ դէպքում իրենք բոլորովին կորած են։ Այդ պատճառով էլ նրանք շատ արմատականների ընտրութեան մասնակցելու իրաւունքից զրկել են ուզում, առարկելով, որ դրանք իւր ժամանակին ապառիկ մնացած հարկը չեն հատուցած։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Ուզում եմ.—ասում էր միջակ աստիճանի հեղինակի մէկը իւր բարեկամին—հեղինակութիւն գրել մի այնպիսի նիւթի վրայ, որի վրայ մինչև այժմ ոչ ոք գրած չլինի և սրանից յետոյ էլ ոչ ոք չգրէ։

—Ձեր անձի գովեստը նիւթ ընտրեցէք, ասաց բարեկամը։

⁂

Մի հմուտ մարդ մի օր մի բանաստեղծի ասում է.

—Շատ ցաւալի բան է, որ այնքան խելացի լինելով հանդերձ՝ այդքան քիչ բան գիտէք։

—Շատ ցաւալի է նաև որ դուք էլ այդքան շատ բան գիտենալով հանդերձ՝ այդքան քիչ խելք ունիք։

⁂

Գերմանիայում առաւելագոյն տուրք վճարող անձը հռչակաւոր թնդանօթի գործարանի տէր Կրուպն է, որ տարեկան 219,000 ոսկի եկամուտ ունենալով, 6,480 ոսկի է վճարում պետական գանձին։ Նրանից անմիջապէս յետոյ գալիս է Ֆրանկֆուրտի բարոն Ռոտշիլդը, որը տարեկան 205,000 ոսկի եկամուտ ունենալով, 5,940 ոսկի տուրք է վճարում։

⁂

Հնդիկ իշխաններն Եւրոպայում.—Բարոդայի Գայէկվար տիտղոսը կրող հնդիկ իշխանը, որ բաւական ժամանակէ ի վեր Լոնդոն էր գտնւում, վերադառնալիս Պարիզ հանդիպելով՝ այնտեղ երեք շաբաթուայ մէջ 50,000 անգլ. ոսկի ծախսեց, այսինքն՝ օրական 2,500 ոսկի։ Եւ բացի դրանից, 20,000 ոսկու արժողութեամբ պատկեր, քանդակ և զարդանիւթ գնեց։

⁂

Հոգևոր եւ մարմնի բժիշկ.—Անգլիայի անգլիական վարդապետներից մինը, որ տասը տարի է եկեղեցական պաշտօն է վարում, միևնոյն ժամանակ աղքատ դասերի համար ձրի ատամնաբոյժ ևս է, և անցեալ տարի 2,318 ատամ է հանել, և տասն տարուայ մէջ՝ 22,816 ատամ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

«ՆՈՐ-ԴԱՐ»-Ի ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 3 մարտի – «Бирж. Вѣд.»-ն լսել է, որ պետական բանկի խնդրի որոշման ժամանակ, հերթի կը գրուի բարեփոխման վարկի խնդիրը, որի նախագիծը արդէն վերջնականապէս վերջացրած է։

Հրատարակուած է որոշումն, որով պետութեան ձեռքն են անցնում Մոսկուա-Կուրսկեան և Օրենբուրգեան երկաթուղիների գծերը 1893-ի յունուարի 1-ից։

ՊԱՐԻԶ։ Սենատում Րիբօն ասաց, որ Կարնօն երբէք չէ ստացել Պանամեան կաշառք վերցնողների անուանացուցակը, և որ դրանք ստոր զրոյցներ են և այլայել մեր երկրին. (Ծափահարութիւն ձախ կողմից)։

Բուրժուան համաձայնեց նորից ստանձնել արդարադատութեան մինիստրի պաշտօնը։

ԿԱԼԿՈՒՏՏԱ։ Ապստամբած ցեղերը յարձակուեցան բրիտանական բերդի վրայ Խելասում, բայց նրանք յետ մըղուեցան 200 հոգի կորցնելով։ Անգլիացիներից սպանուեցան 23 մարդ, և բերդի հրամանատարը և 29 հոգի էլ վիրաւորուեցան։ Թշնամին փախաւ։ Ապագայ յարձակումներից երկիւղ չկայ։ Խիլաս է ուղարկուած 250 մարդ զօրքերի թիւը աւելացնելու համար։

Խմբագիր—հրատարակիչ՝
ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԵԼԵՆԵՆԴՈՐՖԻՑ (Գանձակու գաւառ).—Ցաւելով լսեցինք, որ Գանձակում կայ մի թշուառ այրի կին, որ ունենալով վեց որբիկ զաւակներ, զուրկ ապրելու միջոցներից, իւր քահանայից և դրացիներից օգնութիւն չէ գտնում։ Այդ ընտանիքին օգնելու համար կոլոնիայում ապրող փոքրաթիւ հայերի մէջ ժողովեցի առայժմ 8 րուբլի, որով գնեցի ուտեստի պաշար և հասցրի այդ ընտանիքին։ Նուիրատուներն են՝ Ա. Դ. 1 ր., Ս. Կ. 1 ր., Վարդ. 50 կ., Գ. Ե. 50 կ., Պ. Ց. 50 կ., Խ. Ս. 50 կ., Ո. Տ. Ա. 1 ր., Գ. Ա. 50 կ., Կ. Մ. 1 ր., Ա. Զ. 50 կ., Խ. Ե. 50 կ., Մ. Պ. 50 կ.

Կարապետ Մինասեանց.

Պոստային կառքերի երթևեկութիւնը Ռազմա-վիրական տրակտի վրայ։

Թիֆլիսից հինգ հոգու տեղ ունեցող կառքն ուղևորւումէ առ. ժամը 8 ին, գիշերումէ Մլեթի կայարանում, Վլադիկավկազ հասնում է հետևեալ օրը, կէս օրից յետոյ ժամը 7½-ին։

Ութ հոգու տեղ ունեցող օմնիբուսն ուղևորւում է կէս օրից յետոյ ժամը 3-ին, առանց գիշերելու հասնում է հետևեալ օրը, կէս օրից յետոյ ժամը 7-ին։

Վլադիկավկազից հինգ հոգու տեղ ունեցող կառքն ուղևորվում է առ. ժամը 8ին, գիշերում է Մլէթի կայարանում, Թիֆլիս է հասնում հետևեալ, օրը կէս օրից յետոյ, ժամը 7½-ին։

Վեց հոգու տեղ ունեցող օմնիբուսն ուղևորւում է կէս օրից յետոյ ժամը 3-ին առանց գիշերելու հասնում է հետևեալ օրը, կէս օրից յետոյ ժամը 7-ին։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՏԱՂՁԱԳՈՐԾ

Ընդունում է ամեն տեսակ ատաղձագործական, պարկետի, տօկարական և շինութեան վերաբերեալ պատուէրներ։ Դվորցովայա փողոց, Թիֆլիսի ազնուակ. բանկի գալերէյում. № 142, Յարութիւն Ստեփանեան Յարութիւնեանց։

(408) 15—7

Մամուլի տակ է և շուտով լոյս կըտեսնէ մեր թարգմանութեամբ

ՎԻԼԱՄ ՋԱՆՆԻՆԳ

Նրա կեանքը և գործերը
գրքոյկը։

Գինը նշանակուած է 40 կոպ.։ Տպագրութեան համար պատրաստ են մեր հետևեալ աշխատութիւնները.

1. Վազի մշակութիւնը ընդարձակ պատկերազարդ ձեռնարկ։
2. Դերբենտի այգեգործութիւնը։
3. Մեղուապահութիւն։

Կ. Կ. Մելիք Շահնազար.

20—15.

Յարմար է պարերի համար կատարելագործուած

ՀԵՐՈՖՈՆ
10 պիեսով
30 ՌՈՒԲ.

ԱՐԻՍՏՈՆ-ՕՐԳԱՆ
10 պիեսով 24 ՌՈՒԲ.
Կան մեծ քանակութեամբ պիեսներ
50-ական կոպ.

ՖԵՆԻՍ-ԳՐՕԳԱ
մետաղական 10 պիեսով
32 ՌՈՒԲ.
առանձին պիեսները 60-ական կոպ.

ՍԵՐԱՖԻՆ, նոր օրգան երեխաներ համար 6 պիեսով 5 ՌՈՒԲ.
6-ից աւելի պիեսները 50-ական կոպ.

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ
Մ. ՆԿԿՆ և ՌՈՒՍՏՈՆ 6 պիեսով 8 ր 6-ից աւելի պիեսները 25-ական կ.

Կան մեծ քանակութեամբ նոր հընարած մեխանիքական և ուրիշ երաժշտական գործիքներ և պարագաներ։

ՅՈՒԼԻՈՍ ՀԵՆՐԻԽ ՑԻՄՄԵՐՄԱՆ
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ ԵՒ ՁԱՅՆԱԳՐԵՐԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՊՈ.
ՄՈՍԿՈՒԱ, կուզնեցկի կամուրջ, տուն Զախարինի.
ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, Բ. Մորսկայա, № 34 և 40.

Պատկերազարդ պրէյս-կուրանտ և ձայնատետրերի ցուցակը—ձրի։

20—10

ՆԱԴՎՕՐՆԻ ՍՕՎԵՏՆԻԿ ԱՒԵՏԻՔ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ և ԿԱՏԱՐԻՆԷ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑՆԵՐԸ իրենց որդոց հետ՝ և մեծ մայրը՝ ԹԱԼԱԼ ԱՐՏԵՄԵԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԸ ցաւօք սրտի յայտնելով ծանր հիւանդութիւնից յետոյ՝ առաջիններին դստեր և միւսների քոյր և վերջինի թոռան՝

ԱՆՆԱ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահը՝ խնդրում են ազգականներին և ծանօթներին շնորհ բերել շաբաթ օրը, մարտի 6-ին, առաւօտեան 10 ժամին, յուղարկաւորութեան իւր բնակարանից, որ գտնւում է Վերայի զառիվայրի ստորոտում, տուն Խօլեապինի № 35, դէպի Դվորցովայա փողոց Քամոյեանց եկեղեցին։ Ամբիծքը կըկատարուի մարտի 5-ին, ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7-ին։

2—1

СКЛАДЪ ФОТОГРАФИЧЕСКИХЪ ПРИНАДЛЕЖНОСТЕЙ

О ІОХИМЪ и Ко

извѣщаетъ о выпускѣ новаго иллюстрированнаго прейсъ—куранта, который высылается за 50 коп. почтовыми марками.

МОСКВА.
Театральный проѣздъ
д. Хлудовыхъ.
(М.)

С.-ПЕПЕРБУРГЪ.
Малая Морская, 4.

(5—5.)

ՁԷԹԻ ԵՒ ՍԱՊՕՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Յ. ԹԱՅԻՐԵԱՆԻ ԵՒ Կ. ԱԼԻԽԱՆԵԱՆԻ

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Ծախու են հանում ձէթ սեղանատան համար՝ քունջութի, կտաւի և կանեփի, կանճուղի, եփելու ձէթ ներկի համար և ՍԱՊՕՆ բարձր տեսակի՝ կլոր, մարմարէ և խաղալի։

ՇՇԵՐՈՎ ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ։ Կովկասեան ընկերութեան գեղատան վերաբերեալ ապրանքների խանութում, Զովանի մօտ, Գոլովինսկի պրոսպ. տ. Դօրրժանսկու և Վարանցովի արձանի մօտ, Վարվարովի մօտ, Գոլովինսկի պրոսպ. տ. Օրբելեանի՝ Սարաջևի մօտ, Գոլովինսկի պրոսպ. տ. Բարանասովի՝ Բակօրովի մօտ, Նիկոլայևսկի փողոց սեպհական տուն՝ Խուդադովի մօտ, Նիկոլայեվսկի փողոց Ալէքսանդրեան եկեղեցու դէմ Սադաղովի մօտ, Պուշկինսկայա փողոց տուն Սունդուկեանցի՝ Գալմալեանցի մօտ, Պանասովիչի փողոց տ. № 1. Ծերեթելու մօտ Վելիամինովսկի փողոց՝ տ. խօսրովեևի։

ՁԱՓՈՎ ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ. սեպհական վաճառանոցներում։ Թուրքաց մէյդանի վրայ՝ քաղաքական բուտկում։ Սոլդատսկի Բազարում՝ Բուդաղովի տանը, Հաւլաբարի հրապարակում՝ քաղաքային բուտկում և Օլգինսկի փողոցում Մերաբիշվիլի տանը։

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ. գործարաններում. Երևանեան ճանապարհի վրայ սեպհական տներում։ Սեպհական վաճառատներում և գործարանում գտնւում է ժմէխ անասուններին կերակրելու համար։

(405) 6—5

ԵՂԲ. ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԵՐԸ

Պատիւ ունին ծանուցանելու պ. պ. վաճառականներին, կոմիսիոներներին և առևտրական գործակալներին, որ ն./տ. սեպտեմբերի 1-ից ԲԱԳՈՒ ՔԱՂԱՔՈՒՄ ԲԱՑ ԵՆՔ ԱՐԵԼ ԿՈՄԻՍԻՈՆԵՐԱԿԱՆ, ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ, ԱՐՏԱՀԱՆՄԱՆ և ամեն տեսակ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարելու համար ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ։ Մասնաւորապէս կատարում ենք նաև նաւթային գործեր։

Մենք յարաբերութիւն կունենանք ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ, ԱՆԴՐԿԱՍՊԵԱՆ երկրների և ՌՈՒՍԻԱՅԻ գլխաւոր քաղաքների հետ, ի միջի այլոց Աստրախանի, Նիժնի-Նովգորոդի, Մոսկուայի և Օդեսայի ու Կովկասեան բոլոր նշանաւոր քաղաքների և երկաթուղու կայարանների հետ։

Մեր կողմից ոչ մի ջանք չպիտի խնայենք, որ ապրանքների մատակարարելը, վաճառելը, ուղարկելը կատարուին բարեխղճութեամբ և շուտափոյթ։

ՄԵՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ԿԼԻՆԻՆ ՄԱՏՉԵԼԻ և ՁԵՌՆՏՈՒ։

Եղբարք Տէր-Նիկողոսեանները։

Մեր հասցէն նամակի՝ Братья Теръ-Никогосянцъ. БАКУ

Իսկ հեռագրերի՝ Баку Терникогосянцъ.

(340) 30—27

Дозволено цензурою. Тифлисъ 4-го марта 1893 г. Տպարան «Կաւկազ»-ի Типографія „Кавказъ“ Гол. пр. домъ Читахова.